

CSAPÓ LÍVIA¹ – ERDEI AMARILLA²

A szakértőkre vonatkozó jogi ismeretek a büntetőeljárásban

I. Bevezető gondolatok

Bányai István igazságügyi szakértő szavaival élve a jelenlegi szabályozás, „kiemeli a szakértőt a »segéd« szerepkörből, de azért bírói pulpitusra nem ülteti”. Következésképpen a szakértő tevékenységének célja alapvetően, hogy a különleges szakértelmet igénylő tények vizsgálata alapján jogkövetkezményekkel bíró tényállást fogalmazzon meg, mivel a szakmailag értékelt tényeknek nincs közvetlen jogi következménye. Hasonlóság figyelhető meg azonban a tanúvallomás és a szakvélemény között a tekintetben, ahogy a bíró nem változtathatja meg a tanúvallomást, úgy nem módosíthatja a szakértői megállapításokat sem. Nevezetesen a bírót köti a szakértő által készített szakvéleményben kifejtett szakmai tényállás, ezt a bíró nem változtathatja meg semmilyen módon, azonban ez a „védettség” a bírónak a szakvélemény szabad felhasználása feletti rendelkezési jogát nem érinti. Voltaképpen tehát a szakértő az, akinek jogosultsága és kötelezettsége, hogy eldöntse a szakkérdést, míg a bíró feladata a szakértő igénybevitelével összefüggésben egyrészt, hogy a szakvélemény alkalmazhatóságát megvizsgálja és megítélje, másrészt, hogy a szakvélemény felhasználhatóságát biztosítsa.³

A Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara (továbbiakban: MISZK) alapvető feladatkörébe tartozik a kamarai törvény alapján az igazságügyi szakértői tevékenység támogatása, a szakmai és fegyelmi elvek

meghatározása és érvényesítése, valamint a szakértők képviselőinek és az azzal kapcsolatos közfeladatok ellátása. A kamara tagjaként nyilvántartott igazságügyi szakértők tevékenységük során a speciális szakértelmükkel hozzájárulnak „az ügyek felderítéséhez, a tényállások érthetőbbé tételéhez, illetve valamely szakkérdés eldöntéséhez”. Ezáltal akár a hatóságok számára, akár megbízás alapján bármely állampolgár vagy szervezet számára elkészítik a szakkérdésekre

vonatkozó szakvéleményüket.⁴

A következőkben az igazságügyi szakértőkre vonatkozó jogi ismereteket szeretnénk átfogóan bemutatni, kitérve a jelenleg is hatályos jogszabály ismertetésére, a büntetőeljárás körében megjelenő szakértőkre vonatkozó relevánsabb tudnivalókra, ezt összevetve a polgári eljárásjogi szabályokkal, valamint a magánszakértőkre vonatkozó szabályok bemutatására.

I.1. Rövid történeti kitekintés

A szakértők igénybevétele a bírósági eljárások körében rendkívül régre nyúlik vissza, azonban nem mindig a ma is hatályos és megszokott formában voltak jelen az eljárásban, valamint a tevékenységükre vonatkozó jogszabályokat is később alkották meg. A XIV–XVI. században az anyagi igazság kiderítése került előtérbe, ezzel háttérbe szorítva a formális bizonyítást. A büntetőeljárásban megjelenő új bizonyítási eszközök⁵ egyre nagyobb szerepet kaptak, amelyek mellett megjelentek olyan jogintézmények, amelyek körében bizonyos tevékenység kvázi szakértői tevékenységnek tekinthető.⁶ Ugyanakkor a XVIII. század végéig a szakértői bizonyítás tárgyi feltételei nem voltak biztosítottak, így nem is volt szükségszerű a szakértői tevékenység jogi szabályozás útján történő keretek közé szorítása.⁷ Majd a XIX. században a magyar perjogban is megjelentek a szakértői bizonyítás korszerű elvei, így követelménnyé vált a szakértő tudományos képzettsége is.⁸ Ezt követően az 1896. évi XXXIII. törvény cikk a bünvádi perrendtartásról már megemlíti a szakértői vizsgálat

¹ Joghallgató, DEÁJK. „A kutatás az Igazságügyi Minisztérium által támogatott, a „Jogászképzés színvonalának emelését célzó programok” keretén belül valósult meg.

² Joghallgató, DEÁJK. „A kutatás az Igazságügyi Minisztérium által támogatott, a „Jogászképzés színvonalának emelését célzó programok” keretén belül valósult meg.

³ BÁNYAI István: Az igazságügyi szakértő helye, szerepe a döntéshozatalban https://misk.hu/index.php/publikaciok/publikaciok-almenu/459-az-igazsagugyi-szakerto-helye-szerepe-a-donteshozatalban#_ftn7 2022.03.26.

⁴ A kamara története <https://misk.hu/index.php/misk/a-kamara-tortenete> 2022.03.26.

⁵ HALMOSNÉ SIKET Zsuzsanna: Az igazságügyi szakértői tevékenység az állami szerepvállalás tükrében http://www.debrecebijogimuhely.hu/archivum/1_2_2016/az_igazsagugyi_szakertoi_tevékenység_az_allami_szerepvállalás_tukreben/ 2022.03.26.

⁶ HALMOSNÉ i. m.

⁷ HALMOSNÉ i. m.

⁸ HALMOSNÉ i. m.

foganatosítását.⁹ 1945-től a statáriális eljárás bevezetésével az ügyész feladatkörébe tartozott a bizonyítékok biztosítása és a szakértők előállítására.¹⁰ Majd a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 76. § (1) bekezdése már a bizonyítási eszközök között említi a szakvéleményt. Az igazságügyi szakértői tevékenység szabályait pedig az igazságügyi szakértői tevékenységről szóló 2005. évi XLVII. törvény szabályozta részletesen.¹¹ Majd közel két éves előkészítő munka után, az Országgyűlés 2016. április 26-án elfogadta a napjainkban is hatályos igazságügyi szakértőkről szóló 2016. évi XXIX. törvényt (továbbiakban: Szaktv.). Az új jogszabállyal megalkottak egy kódex jellegű joganyagot, egységesítve a korábbi, az igazságügyi szakértői tevékenységről szóló 2005. évi XLVII. törvényt, valamint az igazságügyi szakértői kamaráról szóló 1995. évi CXIV. törvényt.¹² A ma is hatályos büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (továbbiakban: Be.) pedig továbbra is fenntartotta a 188. § (1) bekezdése szerint, hogy ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez valamilyen különleges szakértelemre van szükség, akkor szakértőt kell alkalmazni. A (2) bekezdése rendelkezik arról, hogy szakvéleményt a Szaktv. által meghatározottak szerint szakértő vagy eseti szakértő adhat.¹³ A Szaktv. preambuluma összefoglalja, mi indokolta alapvetően a szakértői bizonyítás jelentőségének növekedését, amely szerint „szoros összefüggésben áll azzal a fejlődési folyamattal, amely a tudomány és technika terén, valamint ennek hatására a társadalomban az elmúlt évtizedekben végbe ment. Ennek eredményeként nőtt a különleges szakértelmet igénylő területek száma, a társadalmi viszonyok egyre bonyolultabbá váltak, amely az igazságszolgáltatásban úgy jelent meg, hogy a peres és hatósági eljárások tárgyi és szerkezeti összetétele jelentős változáson ment át. Jellemzővé vált a jogi problémáknak más szakmákhoz tartozó kérdésekkel való összefonódása és emiatt megítélésük egyre nehezebbé válása. Ezzel párhuzamosan a bírósági eljárásokban megnőtt az igény a modern természet-tudományok eredményeinek a bizonyítási eljárásban történő felhasználása iránt.” Így szükségessé vált a jogintézmény részletes, rendkívül átfogó elemzése, valamint újraszabályozása. „Mindezekre tekintettel az Országgyűlés az igazságügyi szakértői tevékenység és az igazságügyi szakértői szervezet megújítása, valamint az igazságügyi szakértésbe és az igazságszolgáltatásba vetett közbizalom erősítése céljából” megalkotta a jelenleg is hatályos törvényt.¹⁴

II. A szakértőkre vonatkozó általános ismeretek

II.1. Szakértő és igazságügyi szakértő

A szakértőkre vonatkozó jogi ismeretek vonatkozásában fontosnak tartottuk kezdetben annak tisztázását, hogy mi a különbség szakértő és igazságügyi szakértő között. A szakértővé válás feltétele egy konkrét feltételrendszernek való megfelelés, illetve megfeleltetés. Az igazságügyi szakértő esetén, konkrétan az igazságügyi szakértőkről szóló 2016. évi XXIX. törvény hatálya alá tartozó tevékenységet végző, valamint formálisan is igazságügyi szakértőként eljáró személyeket értünk.¹⁵ Fontos azonban megjegyezni, hogy a szakértők és igazságügyi szakértők közötti különbség meghatározásánál nem a jogi képzettség jelenti a kulcsot, hiszen az igazságügyi szakértőnek nem feltétlenül kell rendelkeznie jogi képzettséggel, és az igazságügyi szakértővé válását sem az jelenti, ha jogi képzettséget szerez egy szakértő, csupán az igazságügyi szakértő tevékenységéhez elengedhetetlen „jogi ismeretek” elsajátítása szükséges.¹⁶

Amennyiben az igazságügyi szakértő kirendelésére jogosult bíró egy adott szakterületen keres, azonban nem talál igazságügyi szakértőt, akkor elsősorban azt kell megvizsgálnia, hogy az adott szakterületen talál-e valamely nem igazságügyi szakértői névjegyzékben nyilvántartott szakértőt, és csak akkor célszerű eseti szakértőt keresnie, ha ez is eredménytelennek bizonyult. Egy álláspont szerint, mivel a sorrendiségre vonatkozó direkt szabály a büntetőeljárásról szóló törvényben nincs, amit érdemes lenne pótolni az az, hogy legyen a szakember és az igazságügyi szakértő között egy másik szakértő, vagyis egy ún. ágazati szakértő. Így tehát olyan kirendelési sorrendre lenne szükség, amely szerint az elsődleges az igazságügyi szakértő kirendelése, majd annak hiányában ágazati szakértőt kellene bevonni és, ha ez sem lehetséges, akkor csak harmadsorban kerülhessen eseti szakértő az eljárásba.¹⁷

II.2. A szakértők tevékenysége és személye

A Szaktv. értelmező rendelkezései között megtalálhatjuk az igazságügyi szakértői tevékenység jogalkotó által írt definícióját, amely alapján a tevékenységet a jogszabályi feltételeknek megfelelő igazság-

⁹ HALMOSNÉ i. m.

¹⁰ HALMOSNÉ i. m.

¹¹ HALMOSNÉ i. m.

¹² A kamara története <https://misk.hu/index.php/misk/a-kamara-tortenete> 2022.03.26.

¹³ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról 188. § (2) bekezdés.

¹⁴ 2016. évi XXIX. törvény az igazságügyi szakértőkről preambuluma.

¹⁵ IDZIGNÉ NOVÁK Marianna Csilla: A szakértő státuszváltozása a hazai büntetőeljárásban – különös tekintettel a kizárásra vonatkozó szabályokra, 2018, 9. o.

¹⁶ IDZIGNÉ i. m. 10. o.

¹⁷ IDZIGNÉ i. m. 11. o.

ügyi szakértő, illetve a munkáját segítő egyéb személyek láthatják el. A munkájukat e személyek az őket kirendelő hatóság, bíróság, ügyészség, rendőrség, közjegyző vagy bírósági végrehajtó kirendelése vagy megbízása alapján végzik. Alapvető szervezeti kereteket biztosít a tevékenység elvégzésére a Szaktv. A szakértők jellemzően szakértői díj ellenében látják el tevékenységüket. Lényege pedig, hogy a hatóság eljárásaiban valamilyen különleges szakértelmet – többek között például orvosi szakértelmet, pszichológiai és pszichiátriai szakértelmet, hangtechnikai szakértelmet – igénylő tény vagy egyéb körülmény megállapításra kerüljön vagy megfelelően megítéljék. Ezzel a bizonyítás és nyomozás során felhasználható szakvéleményhez szükséges minden vizsgálatot elvégeznek, előkészítik és elkészítik a teljes szakvéleményt, valamint előterjesztik az igénylő hatóság számára. Amennyiben szükséges a szakvélemény kiegészítése, a hatóság kérésére ez is a tevékenység körébe tartozik.¹⁸

A Szaktv. 3. § (1) bekezdése rögzíti, hogy a szakértő a tudomány és a műszaki fejlődés eredményeinek felhasználásával készített szakvélemény alapján a függetlenség és pártatlanság követelményének megtartásával döntse el a szakkérdést, és segítse a tényállás megállapítását.¹⁹ Ez tehát megköveteli, hogy a szakértő teljes mértékben elfogulatlan legyen az adott ügyet illetően, és csupán a szakmai ismeretei alapján a szakkérdésről döntsön. A szakértő jogosultságai közé sorolható a (2) bekezdés alapján a szakértői díjra való jogosultság.²⁰ A díjazásról az igazságügyi szakértők díjazásáról szóló 3/1986. (II. 21.) IM rendelet (a továbbiakban: IM rendelet) rendelkezik. Az I. számú mellékletben megtalálhatók a szakértői munkadíjak, amely részletezi a szakértők eltérő tevékenységei esetén járó díjakat is. Így például eltérő lehet az orvos szakértő díja egy élő személy és egy halottszemle esetén, a pszichológus szakértő díjazása a személyenként elkészített vélemény és a tesztvizsgálatok alapján vizsgált vélemény vonatkozásában, azonban a tűzvédelmi szakértői tevékenységtől kezdve, az írás-, okirat- és okmányszakértőn át, az egyéb szakértői tevékenységek részletes díjazása is megtalálható.²¹

Az igazságügyi szakértő tevékenységét önálló tevékenységként, egyéni vállalkozói formában, gazdasági társaság vagy szolgáltató tagjaként vagy alkalmazottjaként, illetve igazságügyi szakértői intézmény vagy igazságügyi szakértői intézet, igazságügyi szakértői testület vagy más szerv nevében végezheti a Szaktv. 4. § (2) bekezdése értelmében.²²

A következő szakasz alapján igazságügyi szakértői tevékenységet az a természetes személy végezhet,

akit a kérelmére a névjegyzéket vezető hatóság (Igazságügyi Minisztérium) a névjegyzékbe, meghatározott szakterületre felveszi, feltéve, ha a törvényben meghatározott feltételeknek megfelel, valamint nem áll fenn vele szemben kizáró ok. A névjegyzékbe való bejegyzés feltételei között szerepel többek között a büntetlen előélet, valamint, hogy nem áll a kérelmező az igazságügyi szakértői vagy a szakterületének megfelelő tevékenység folytatását kizáró foglalkozástól eltiltás hatálya alatt. Továbbá, hogy a kérelmező által megjelölt szakterületen a tevékenység folytatásához szükséges képesítéssel, valamint legalább ötéves szakirányú szakmai gyakorlattal rendelkezik. A feltételek között szerepel még, hogy a jogszabályban meghatározott képzési és vizsgafeltételeket teljesítette. Az igazságügyi szakértők a szükséges jogi ismereteket az igazságügyi miniszter által szervezett oktatáson szerzik meg, az erről való jogi vizsga sikeres teljesítése pedig újabb feltétele a névjegyzékbe történő bejegyzésnek. Amennyiben a jogszabály kötelező kamarai tagságot ír elő, akkor a kérelmező a szakterületen működő szakmai kamara tagja kell, hogy legyen, valamint kötelezettséget kell vállalnia arra vonatkozóan, hogy a hatósági kirendelésnek eleget tesz. A névjegyzékbe történő felvételre kérelmet benyújtó személy nem állhat cselekvőképességet érintő gondnokság, támogatott döntéshozatal vagy közügyektől eltiltás hatálya alatt. Az igazságügyi szakértő az eskü letételét követően kezdheti meg tevékenységét.²³

A névjegyzékbe történő felvétel és az eskü letételét követően a kérelmet benyújtó a MISZK tagja lesz. Napjainkban 3500 tagja van a kamarának, és 290 szakterületbe sorolva segítik a szakértők a jogalkalmazókat és az igazságszolgáltatást. A MISZK létrejötté egészen 1996-ra nyúlik vissza. 1995-ben fogadta el az Országgyűlés az igazságügyi szakértői kamaráról szóló 1995. évi CXIV. törvényt, amelyben rögzítették, hogy az igazságügyi szakértők érdekeit egy köztestület, nevezetesen a MISZK képviseli. Ugyan 1996 áprilisa és júniusa között nyolc területi kamara is működött – többek között a Fővárosban, Debrecenben és Szegeden is –, azonban a területi kamarák 2016. augusztus 15-én a MISZK-be olvadva megszűntek.²⁴

II.3 A szakértők jogai és kötelezettségei

A Szaktv. külön részben rendelkezik arról, milyen jogok illetik és kötelezettségek terhelik a szakértőt az eljárása során. A szakértők jogosultságai vonatkozásában már megemlítettük, hogy tevékenységük elvégzéséért szakértői díjban részesülnek. Továbbá, a jogszabály 39. § (1) bekezdése alapján, amennyi-

¹⁸ 2016. évi XXIX. törvény 2. § 8. pont.

¹⁹ 2016. évi XXIX. törvény 3. § (1) bekezdése.

²⁰ 2016. évi XXIX. törvény 3. § (2) bekezdés.

²¹ 3/1986. (II. 21.) IM rendelet az igazságügyi szakértők díjazásáról I. számú melléklet.

²² 2016. évi XXIX. törvény 4. § (2) bekezdés.

²³ 2016. évi XXIX. törvény 5. §.

²⁴ A kamara története <https://miszk.hu/index.php/miszk/a-kamara-tortenete> 2022.03.26.

ben a szakvélemény elkészítéséhez szükséges, jogosultsága van, hogy a kirendelésben közölt adatokon felül további adatok közlését, iratok, vizsgálati tárgyak rendelkezésre bocsátását kérje a hatóságtól, illetve az eljárásban részt vevőktől. A 40. § (1) bekezdése szerint a szakértő a tevékenysége során, valamint annak szakszerű és törvényes ellátása céljából a rendelkezésére bocsátott vagy tudomására jutott személyes adatokat jogosult kezelni. Mindezek tekintetében azonban a titoktartási kötelezettség terheli, valamint az ügyre vonatkozó bármely tényről és adatról kizárólag a hatóság, és az adatok kezelésére jogosult más szerv vagy személy számára nyújthat tájékoztatást. A szakértőt bejelentési kötelezettség terheli a nyomozó hatóságokkal szemben, amennyiben a vizsgálat során az adott eljárás tárgyát nem képező személy elleni erőszakos, korrupciós vagy hivatali bűncselekmény elkövetésére utaló körülményről vagy olyan bűncselekmény elkövetésének szándékáról szerez tudomást, amely más személy életét, testi épségét vagy egészségét veszélyeztetné. A szakértő kötelezettségének körébe tartozik továbbá, hogy az igazságügyi szakértői tevékenységéről nyilvántartást köteles vezetni, annak nyomon követése céljából. A nyilvántartás pontos adattartalmát a törvény határozza meg.²⁵

A szakértő kirendelése körében további kötelezettségeket tartalmaz a Szaktv. 45. § (4) bekezdése, amely értelmében a szakértő kötelezettségei közé tartozik, hogy a tudomására jutástól számított tíz napon belül – igazságügyi szakértő öt napon belül – köteles közölni a hatósággal, ha a személyére nézve törvényben meghatározott kizáró ok áll fenn, a feltehető kérdések nem tartoznak azon szakismeretek körébe, amelyekben jogosultsága lenne eljárni vagy a szakterületen belül más részterületre vonatkozik, amelyben felhatalmazás hiányában nem járhat el. Továbbá, amennyiben tevékenységének ellátásában valamilyen fontos ok akadályozza, ha más szakértő igénybevétele is szükség van a vizsgálat elvégzéséhez, ha nem képes a megadott határidőn belül feladatát ellátni, ha a kérdést illetően kizárólag szervezet jogosult szakvéleményt adni vagy amennyiben díjazása meghaladja a letétbe helyezett összeget.²⁶

II.4 A szakértő kirendelése

A szakértő kirendelés alapján járhat el, és tevékenysége során a kirendelésben foglaltakhoz kötve van. A kirendelés tartalmi elemeit a 45. § (2) bekezdése rögzíti, amely szerint a kirendelésnek tartalmaznia kell többek között a tényállás rövid ismertetését, és azokat a kérdéseket, amelyekre a szakértőnek tevékenysége során választ kell adnia, valamint a szakértői feladat teljesítéséhez szükséges minden adatot. A kirendelésben meg kell jelölni a szakvélemény

előterjesztésére meghatározott határidőt és, amennyiben soronkívüliség szükséges, az arra való utalást is.²⁷ A bíróság köteles tájékoztatni a feleket arról, hogy mely kérdések bizonyulnak szakkérdésnek, ezáltal tehát amelynek bizonyításához és elbírálásához különleges szakértelemre van szükség, így szakértő igénybevétele szükséges.²⁸

II.5 A szakvélemény

„A szakvélemény olyan bizonyítási eszköz, amelyet a szakértő a tudomány és a műszaki fejlődés eredményeinek felhasználásával készít.”²⁹ A Szaktv. 47. §-a alapján a szakértő az írásban vagy szóban is előterjeszthető szakvélemény szakmai megállapításaival összefüggésben nem utasítható. A szakvéleményt papír alapon vagy elektronikus formában kell kézbesíteni a hatóság részére. A szakvéleménynek tartalmaznia kell a leletet, a lefolytatott vizsgálat módszerének rövid ismertetését, a szakmai ténymegállapításokat, a szakértőnek a szakkérdésről és az esetről alkotott véleményét, az ügyre vonatkozó esetleges korábbi vizsgálatra vonatkozó adatok és megállapítások értékelését, a módszertani levélre való utalást, illetve az attól való eltérés indokait, valamint, hogy mely szakterületen jogosult a szakértő szakvéleményt adni, illetve, hogy az ügyben eseti szakértő igénybevétele szükséges volt-e. A szakvélemény, kizárólag a szakkérdésre vonatkozhat és jogszabály eltérő rendelkezésének hiányában, jogkérdésben a szakértő nem dönthet. A szakvélemény egyesített vagy együttes formában is előterjeszthető. A Szaktv. értelmező rendelkezése értelmében egyesített szakvélemény több, különböző szakterületre bejegyzett igazságügyi szakértő által készített, egységes okiratba foglalt szakvélemény, míg együttes szakvélemény alatt több, azonos szakterületre bejegyzett igazságügyi szakértő által készített, egybehangzó, egységes okiratba foglalt szakvéleményt értünk.³⁰ Következésképpen alapvető különbség, hogy a szakvélemény azonos vagy különböző szakterületre bejegyzett igazságügyi szakértő által készült.

II.6 A szakértői díj

A szakértői díj vonatkozásában a jogszabály 49. §-a kimondja, hogy azokban az ügyekben, amelyekben a hatóság hivatalból folytat le bizonyítást, vagy a bizonyítás hivatalból történő elrendelésének is helye lenne, az egyes vizsgálatok díját a miniszter rendletben határozza meg. Egyéb esetben a szakértő maga állapítja meg a díjat, azonban köteles az érvé-

²⁷ 2016. évi XXIX. törvény 45. § (2) bekezdés

²⁸ Igazságügyi szakértőkkel kapcsolatos szabályozás és feladatok, lehetséges eszközök az eljárás gyorsítása érdekében, 7. o., https://birosag.hu/sites/default/files/2018-08/24_dok.pdf 2022.03.26.

²⁹ BALLÁNÉ FÜSZTER Erzsébet: Krimináltechnika, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019, 52. o.

³⁰ 2016. évi XXIX. törvény az igazságügyi szakértőkről 2. § 2–3. pont, 47. §.

²⁵ 2016. évi XXIX. törvény 39–41. §, 43. §.

²⁶ 2016. évi XXIX. törvény 45. § (4) bekezdés.

nyesíteni kívánt díján belül az egy órára eső munkadíja összegét, illetve tételes munkadíját megállapítani.³¹ Érdemes megjegyezni, hogy igazságügyi szakértők díjazásáról szóló IM rendelet 1. § (3) bekezdése szerint a szakértői díjjegyzékben a munkadíjat és a költségtérítést külön kell részletezni.³² Így tehát alapvetően a szakértői díj két elemre bontható.³³ Az IM rendelet 1. § (6) bekezdése szerint ha a munkadíjat a szakvélemény elkészítésére fordított idő alapján kell megállapítani, és a szakértő a vizsgálatot nem a kirendelő hatóság előtt végzi, írásbeli szakvéleményéhez jegyzéket kell csatolnia, amelyben részleteznie kell a szakértői tevékenységet és a ráfordított időt is.³⁴ A szakértő a tárgyaláson történő megjelenésért jelenléti díjra, az utazással eltöltött időre pedig felszámított óradíjra és utazási költségtérítésre jogosult. A munkadíj mellett a költségtérítés körében a szakértő a szakvélemény elkészítésével kapcsolatban minden felmerült, szükséges és igazolt kiadását költségként felszámíthatja.³⁵

A szakértőt kérelmére költségelőleg illeti meg a várható költségének ötven százalékaig terjedő összegben, de legfeljebb százötvenezer forintig. A költségelőleg megfizetésére vonatkozó szabályokról a Szaktv. 50. §-a rendelkezik, amely értelmében a szakértő a kérelmét és költségelőlegének számítását a kirendelés kézhezvételétől számított három napon belül megküldi a hatóság részére, a hatóság a kézhezvételtől számított nyolc napon belül a benyújtott számla alapján megfizeti az összeget. Amennyiben a hatóság a kirendelés alól bármely okból felmenti a szakértőt, abban az esetben a költségelőleget köteles visszafizetni. Továbbá, ha a jogerősen megállapított szakértői díj nem éri el a költségelőleget, a hatóság a különbözet visszafizetésére kötelezi a szakértőt.³⁶

III. A kirendelő hatóság egyes kötelezettségei a szakértői eljárás vonatkozásában

A Szaktv. alapján a szakértőt kirendelő hatóságot kötelezettségek terhelik a szakértő eljárásával összefüggésben. A hatóság a névjegyzéket vezető hatóságnak bejelenti, ha a szakértő tevékenységével vagy a szakvéleménnyel kapcsolatban bármilyen hibát

³¹ 2016. évi XXIX. törvény 49. § (1)–(2) bekezdés.

³² 3/1986. (II. 21.) IM rendelet az igazságügyi szakértők díjazásáról 1. § (3) bekezdés.

³³ Összefoglaló vélemény, A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban, Budapest, 2014, 184. o., https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeny_2.pdf 2022.03.26.

³⁴ 3/1986. (II. 21.) IM rendelet az igazságügyi szakértők díjazásáról 1. § (6) bekezdés.

³⁵ 3/1986. (II. 21.) IM rendelet 3. § (1) bekezdés, 6. § (1) bekezdés.

³⁶ 2016. évi XXIX. törvény 50. §.

észlel. Nevezetesen, ha a szakvélemény homályos, hiányos, önmagának ellentmondó vagy egyébként helyességéhez nyomatékos kétség fér és a szakvélemény fogyatékosága a szakértő meghallgatásával sem orvosolható, ha a szakértő a szakvélemény előterjesztésével jelentős késedelembe esett és nem menti ki, ha nem közli határidőben a hatósággal, hogy kizáró ok áll fenn tevékenységének ellátását illetően vagy egyéb okból nem tud eljárni, és emiatt az eljárás elhúzódott vagy az indokolatlan költséget okozott. Továbbá, ha a szakértő a szakvélemény előterjesztésével egy évet elérő késedelembe esett – ez a névjegyzékből való törlés indokául szolgálhat. Illetve, ha a szakértő a névjegyzékben szereplő elérhetőségi címén a küldemények átvételét nem biztosította vagy, ha a hatóság tudomására jut, hogy a magánszakértő a törvényben meghatározott kötelezettségeinek nem tett eleget. A hatóság a bejelentésre a tudomásszerzéstől számított tizenöt napon belül köteles, és egyidejűleg a szakértő részére is meg kell küldenie.³⁷

Továbbá, a hatóság kötelezettségei körébe tartozik, hogy a szakértő számára köteles megküldeni az ügy érdemében hozott jogerős vagy véglegessé vált döntés másolati példányát. Ez a kötelezettség abban az esetben is terheli a hatóságot, ha a szakértő szakvéleményét a bizonyítékok köréből alkalmatlanság vagy más ok miatt kirekesztette.³⁸

IV. Szakértők a büntetőeljárásban

A büntetőeljárás során döntően a múltban megtörtént eseményekkel foglalkoznak a hatóságok, amelyeket igyekeznek rekonstruálni, így megkísérelve az objektív igazság minél pontosabb feltárását. A Be. meghatározása szerint, ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, szakértőt kell alkalmazni.³⁹ „A szakértő tehát a büntetőeljárás különös szakértelemmel rendelkező szereplője, akit a bíróság legfőképp jelentős tárgyi súlyú cselekményekben, pl.: gazdasági, pénzügyi és élet elleni bűncselekményekben hallgat meg.⁴⁰

„Különleges szakértelem hallatán azonban nem a szónak a hétköznapi értelemben vett jelentéséből kell kiindulnunk, hanem ebben az esetben a különleges szakértelem ott kezdődik, ahol a jogi szakérte-

³⁷ 2016. évi XXIX. törvény 55. §.

³⁸ 2016. évi XXIX. törvény 56. §.

³⁹ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról 188. § (1) bekezdés.

⁴⁰ TÖTH ANDREA Noémi – HÁGER Tamás: A szakértői bizonyítással kapcsolatos eljárási szabálysértések és azok jogkövetkezményei a büntetőperben, in. Az orvosszakértő a büntetőeljárásban, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke, 2012, 67. o.

lem véget ér.⁴¹ A 419/E/2000. AB határozat kimondta, hogy nem minden szakkérdés válaszolható meg egzakt, szubjektív értékelést nagymértékben kizáró módon.⁴²

A korábban említettek alapján a büntetőeljárásban is szakértő alkalmazása kirendeléssel történik, a törvény eltérő rendelkezésének hiányában. A szakértő a kirendelése okán köteles az ügyben közreműködni és szakvéleményt adni. „A szakértő a vizsgálatot a tudomány állásának és a korszerű szakmai ismereteknek megfelelő eszközök, eljárások és módszerek felhasználásával köteles elvégezni.”⁴³ A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) értelmében a polgári perekben a szakértő a fél megbízása vagy kirendelés alapján, indítványra alkalmazható, amennyiben a törvény eltérően nem rendelkezik.⁴⁴ A bíróság indítványra akkor rendel ki szakértőt, ha az adott szakkérdés vonatkozásában valamennyi magánszakértői vélemény aggályos, a bizonyító felek egyike sem indítványozza magánszakértőnek vagy más eljárásban kirendelt szakértőnek az alkalmazását, illetve a más eljárásban kirendelt szakértő szakvéleménye aggályossága kiküszöböléséhez szükséges felvilágosítást megadva vagy a feltenni indítványozott kérdések megválaszolása érdekében szükséges.⁴⁵ A szakértő joga és kötelezettsége is egyben, hogy megismerje azokat az adatokat, amelyek szükségesek a feladatának teljesítéséhez.⁴⁶ A szakértő jogosult személyi és tárgyi bizonyítási eszközt, valamint elektronikus adatot vizsgálni az eljárása során, továbbá lehetősége van kérdéseket intézni a vizsgált személyhez.⁴⁷ Előfordulhat olyan eset is, hogy a szakértő által vizsgált bizonyítási eszköz vagy elektronikus adat megváltozik vagy megsemmisül a vizsgálat ideje alatt, ilyenkor annak egy részét lehetőség szerint az eredeti állapotban úgy kell megőriznie, hogy megállapítható legyen a származása és az azonossága.⁴⁸ Annak érdekében, hogy a szakértő a vizsgálatot le tudja folytatni, a terhelt, a sértett és a tanú köteles magát alávetni a szakértői vizsgálatnak, illetve a beavatkozásnak. Nem tartoznak ebbe a körbe a műtétek és a műtétnek minősülő vizsgálati eljárások.⁴⁹ Amennyiben a szakértői vizsgálat kárt okoz a vizsgált személynek, akkor kártalanításnak van helye a jogszabályban meghatározottak szerint.⁵⁰ A polgári perekben a bíróság rendszerint egy szakértőt rendel ki ugyan-

azon szakkérdésre, és a felek által feltüntetett kérdésekkel érintett tényállások tekintetében tehet fel kérdést, azonban a kirendelésből mellőzi az ügyre, valamint a szakértő szakismereteinek a körébe nem tartozó kérdéseket.⁵¹

Meglehet, hogy a vizsgálatban több szakértő működik közre, így ilyenkor a szakvéleményben fel kell tüntetni, hogy melyik közreműködő szakértő milyen vizsgálatot végzett.⁵² Azonban vannak olyan alkalmak, amikor a szakértő ki van zárva az eljárásból. Ilyen eset például, ha a szakértő az ügyben terheltként, bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személyként, védőként, sértettként, vagyoni érdekeltként, feljelentőként vagy ezek segítőjeként vesz vagy vett részt, valamint ha ezek hozzátartozója; ha az ügyben szaktanácsadóként vették igénybe; aki az ügyben bíróként, ügyészként vagy a nyomozó hatóság nyomozási tevékenységet ellátó állományának tagjaként jár vagy járt el, valamint ha ezek hozzátartozója; aki az ügyben tanúként vagy tanú segítőjeként részt vesz vagy részt vett; akitől elfogulatlan szakvélemény készítése nem várható, ezenfelül további olyan esetekben, amelyeket a Be. 191. § (1) bekezdése felsorol.⁵³ A polgári perekben szintén meghatározott, hogy melyik szakértő van kizárva egy adott eljárásból. A Pp. 301. §-a taxatív felsorolja azokat az esetköröket, amikor kizáró ok áll fent a szakértővel szemben. Nem járhat el szakértőként az a személy, aki az ügyben, mint bíró részt vett; aki olyan gazdasági társaságnak vagy szolgáltatónak a tagja, alkalmazottja, amely az ügyben már korábban eljáró szakértőként; a fél, a féllel együtt jogosított vagy kötelezett személy, továbbá aki a per tárgyát egészében vagy részben magának követeli, vagy akinek a jogaira, illetve kötelezettségeire a per eredménye kihatással lehet, továbbá az ilyen személy támogatója, képviselője vagy olyan volt képviselője vagy volt támogatója, aki az ügyben eljáró, valamint ezen személyek hozzátartozója; akitől az ügy tárgyalagos megítélése nem várható el; és végül az a személy, aki a perrel összefüggő közvetítői eljárást lefolytató személy.⁵⁴ Amennyiben az elkészített szakvélemény nem fogadható el aggálytalanul, akkor a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság felhívására felvilágosítást ad a szakértő az aggályos kérdésben, vagy szükség esetén kiegészíti a szakvéleményét. Aggályosnak tekintjük a szakvéleményt, ha nem egyértelmű; a helyességéhez nyomatékos kétség fér; nem tartalmazza a szakvéleményre vonatkozó jogszabályban előírt kötelező tartalmi elemeket; valamint ha önmagával, illetve a szakértő rendelkezésére bocsátott adatokkal ellentétes.⁵⁵ Megeshet, hogy nem vezetett eredményre a szakvélemény szakértő általi kiegészítése, valamint az általa

⁴¹ TÓTH ANDREA Noémi: A szakértő szerepe a távollattartás elrendelésére irányuló eljárásban, in. Az orvosszakértő a büntetőeljárásban, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke, 2012, 67. o.

⁴² 419/E/2000. AB határozat.

⁴³ BAKONYI Mária: A szakvélemény szabályozása az új büntetőeljárás törvényben <https://ujbtk.hu/dr-bakonyi-maria-a-szakvelemeny-szabalyozasa-az-uj-buntetoeljarasi-torvenyben/> 2022. 03. 26.

⁴⁴ 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról 300. § (3) bekezdés.

⁴⁵ 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról 307. § (1) bekezdés.

⁴⁶ 2017. évi XC. törvény 192. § (1) bekezdés.

⁴⁷ 2017. évi XC. törvény 192. § (2) bekezdés.

⁴⁸ 2017. évi XC. törvény 192. § (3) bekezdés.

⁴⁹ 2017. évi XC. törvény 194. § (2) bekezdés.

⁵⁰ 2017. évi XC. törvény 194. § (5) bekezdés.

⁵¹ 2016. évi CXXX. törvény 308. § (1)–(2) bekezdés.

⁵² 2017. évi XC. törvény 196. § (1) bekezdés.

⁵³ 2017. évi XC. törvény 191. § (1) bekezdés.

⁵⁴ 2016. évi CXXX. törvény 12. § a)–c), e) és f) pont, 301. § (1) bekezdés.

⁵⁵ 2017. évi XC. törvény 197. § (1) bekezdés.

adott felvilágosítás, ilyen esetben más szakértőt kell kirendelni.⁵⁶ Abban az esetben, ha másik szakértő kirendelésére kerül sor, előfordulhat, hogy eltér a szakértők véleménye. Az eltérést a szakértők egymás jelenlétében történő meghallgatásával tisztázni lehet.⁵⁷ A meghallgatás után előállhat az a helyzet, hogy ugyanazon bizonyítandó tényre ugyanazon vizsgálati anyag alapulvételével készített szakvélemények között az ügy eldöntése szempontjából lényeges szakkérdésben továbbra is feloldhatatlan eltérés mutatkozik. Ilyen helyzet előfordulása esetén újabb szakértő rendelhető ki, akinek az lesz a feladata, hogy állást foglaljon abban a kérdésben, hogy a szakvélemények közötti eltérés mire vezethető vissza, szükséges-e a kiegészítése bármelyik szakvéleménynek, illetve hogy az ügyben szükség van-e újabb szakvélemény beszerzésére.⁵⁸ A polgári eljárásokban is hasonló a helyzet abban az esetben, ha a szakértő szakvéleménye aggályos. Az aggályosság kérdésének vizsgálatakor, itt is szinte ugyan azokat a pontokat vizsgálhatjuk, mint a büntetőeljárásban, hiszen aggályosnak tekintjük a szakvéleményt, ha homályos; önmagával, illetve a perbeli adatokkal ellentétes; hiányos, illetve nem tartalmazza a szakvélemény jogszabályban előírt kötelező tartalmi elemeit; valamint ha a helyességéhez nyomatékos kétség fér. Amennyiben a szakvélemény aggályossága a szakértő által adott felvilágosítás ellenére sem volt kiküszöbölhető, akkor a bíróság új szakértőt rendel ki indítványra. Amint már említettük, a szakértő jogosult az elvégzett munkájáért járó díjazásra, amely a szakértői tevékenységéért, illetve a bíróság, az ügyészség, valamint a nyomozó hatóság előtti idézésre történő megjelenéséért jár. Ezen túl az eljárásával kapcsolatban felmerült költségeinek a megtérítésére is igényt tarthat.⁵⁹ A szakértői díjat a szakértő által benyújtott díjjegyzék alapulvételével kell megállapítani.⁶⁰ A díjazást az igazságügyi szakértők díjazásáról szóló IM rendelet szabályozza. Amennyiben a szakértők nem értenek egyet a díjazásukkal, a Be. 199. § (3) bekezdése alapján jogorvoslati jogukkal élhetnek a szakértői díjat megállapító határozat ellen. Mindenképpen fontos megemlíteni a szakértő esetleges kötelezettségszegésének következményeit. A szakértő rendbírsággal sújtható és az okozott bűnügyi költség megtérítésére is kötelezhető, amennyiben a szakvélemény előterjesztésére rendelkezésre álló határidőt elmulasztja, megszegi egyéb kötelezettségét, amelynek következtében az eljárás elhúzódik, illetve ha a közreműködést vagy a véleménynyilvánítást a megtagadás következményeire történt figyelmeztetés után jogosulatlanul megtagadja.⁶¹ Az említett rendelkezések és szankciók lényege, hogy

a szakértő megbízhatóan közreműködjön az objektív igazság feltárása során. A Be. 127. § (2) bekezdés b) pont rendelkezésének értelmében a szakértővel, a szakértői szervvel vagy testülettel szemben kiszabott rendbírság összege húszezer forinttól egymillió forintig terjedhet.

V. A magánszakértők

V.1 A magánszakértőkre vonatkozó általános szabályok

A szakértőkkel összefüggésben külön érdemes megemlíteni a magánszakértők tevékenységére és az általuk készített szakvéleményre vonatkozó jogi ismereteket. A szakértők nemcsak hivatalból történő kirendelés által, de megbízás alapján is végezhetik tevékenységüket. A Szaktv. rendelkezéseit a jogszabályban foglalt eltérésekkel megfelelően kell alkalmazni a magánszakértői vélemény vonatkozásában. Az magánszakértők alkalmazásának lényege és célja, hogy a magánszakértőt megbízó az általa állított és bizonyítandó tény fennállását bizonyítani tudja. Továbbá, amennyiben jelentős szakkérdések megválaszolása is szükséges egy adott ügyben, a magánszakértői vélemény által az eljárást megindító irat, egyéb beadvány, illetve az eljárás alá vont személy védekezése megfelelően kidolgozott szakmai érveken alapulhat, valamint a tényelődások szakszerű megfogalmazása és a követelés összegének helyes kimunkálása is biztosítható. Azonban fontos, hogy magánszakértői tevékenység lefolytatása ne akadályozza a hatóságtól származó feladatainak ellátását, illetve ne legyen azzal összeférhetetlen. A magánszakértőkre egyaránt vonatkoznak azok a szabályok, hogy a tevékenységével érintett személyek, de különösen a megbízója érdekeitől függetlenül és pártatlanul, tárgyilagosan köteles eljárni.⁶² Ennek értelmében – a megbízás ellenére – a magánszakértő feladata ugyancsak a szakkérdés eldöntése, és nem a megbízójának a képvisellete, illetve védelme az ügyben. Továbbá, a tevékenységére irányadó minden egyéb szakmai szabályt köteles betartani. A magánszakértőt a szakvéleményének szakmai tartalmát illetően a megbízója nem utasíthatja. Amennyiben a megbízás jogszabályba ütköző, a szakértő köteles annak elfogadását megtagadni. A szakértőt a magánszakértői vélemény elkészítése során tudomására jutott minden tényre és adatra vonatkozóan titoktartási kötelezettség terheli.⁶³

⁵⁶ 2017. évi XC. törvény 197. § (2) bekezdés.

⁵⁷ 2017. évi XC. törvény 197. § (3) bekezdés.

⁵⁸ 2017. évi XC. törvény 197. § (4)–(5) bekezdés.

⁵⁹ 2017. évi XC. törvény 199. § (1) bekezdés.

⁶⁰ 2017. évi XC. törvény 199. § (2) bekezdés.

⁶¹ 2017. évi XC. törvény 200. § (1) bekezdés.

⁶² 2016. évi XXIX. törvény 52. §.

⁶³ 2016. évi XXIX. törvény 52–53. §.

V.2 A magánszakértőkre vonatkozó büntető eljárásogi szabályok

A Be. 190. § (2) bekezdése értelmében a terhelt és védője magánszakértői vélemény elkészítésével bízhat meg szakértőt, amennyiben a bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság a szakértő kirendelésére vonatkozó indítványukat elutasította, vagy az ügyészség vagy a nyomozó hatóság nem az indítványukban megjelölt szakértő kirendeléséről határozott. Azonban, egy szakkérdésre vonatkozóan csupán egy magánszakértői vélemény elkészítésére adható megbízás. A terhelt és védője nyolc napon belül köteles a hatóságokat tájékoztatni a magánszakértői vélemény elkészítésére vonatkozó megbízás körülményeiről. A kirendelt szakértő vizsgálatát illetően a Be. 193. § (2) bekezdése egyaránt tartalmazza azt a szabályt, hogy a megbízott szakértő eljárása, nem akadályozhatja, nem eredményezheti késedelmét vagy aránytalan elhúzódását a hatóság által kirendelt szakértő munkájának. A magánszakértői vélemény előterjesztéséről a terheltnek és védőjének jogosultsága van dönteni,⁶⁴ következésképpen az

⁶⁴ 2017. évi XC. törvény 190. § (2), (4), (5) bekezdés, 193. § (2) bekezdés, 196. § (4) bekezdés.

elkészült szakvéleményt nem köteles előterjeszteni, hiszen amennyiben a szakvélemény a terhelt számára kedvezőtlen és mégis köteles lenne benyújtani, abban az esetben az önvádra kötelezés tilalmát sértene.⁶⁵ A magánszakértői vélemény akkor minősül a bizonyítás során szakvéleménynek, ha a terhelt és védője a jogszabályban foglalt előírásokat betartotta a megbízása során, ennek hiányában csupán észrevételnek minősül, a szakértő pedig a továbbiakban a szakkérdést illetően nem hallgatható ki tanúként.⁶⁶ Ennek értelmében a bizonyítási eszközök között, nem biztosított az átformalthatóság,⁶⁷ nem lehet egy szakvéleményből ugyanazon szakkérdés vonatkozásában tanúvallomás is. Ez a szabályozás pedig egyúttal a megbízott, de az ügybe be nem vont magánszakértő véleményét szükségszerűen alárendeli a kirendelt szakértő szakvéleményének.⁶⁸ A magánszakértői vélemény elkészítésének díját a terhelt, illetve a védő előlegezi.⁶⁹

⁶⁵ IDZIGNÉ i. m. 180. o.

⁶⁶ 2017. évi XC. törvény 198. § (1) bekezdés.

⁶⁷ IDZIGNÉ i. m. 179. o.

⁶⁸ IDZIGNÉ i. m. 179. o.

⁶⁹ 2017. évi XC. törvény 199. § (5) bekezdés.